

УДК 336.22:334.722.012.64(477)

Ю. Б. Скорнякова,
к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку та аудиту,
Запорізький національний університет, м. Запоріжжя

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РІВНЯ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ТА ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ

Y. Skornyakova,
Ph.D., associate professor, associate professor of accounting and auditing chair,
Zaporizhzhya National University, Zaporizhzhya

A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE TAX BURDEN LEVEL OF LEGAL ENTITIES AND ENTREPRENEURS

У статті досліджено порядок оподаткування фізичних осіб-підприємців, що застосовують загальну систему оподаткування відповідно до норм чинного вітчизняного податкового законодавства. Встановлено, що проблемними питаннями для таких підприємців є складний та непрозорий податковий облік, дискримінаційні принципи врахування витрат підприємницької діяльності в ході визначення чистого доходу для потреб оподаткування, а також високий рівень податкового навантаження.

Проведений шляхом моделювання та порівняння аналіз дозволяє стверджувати, що вітчизняна система оподаткування передбачає суттєво більший рівень податкового навантаження на підприємців, що застосовують загальну систему оподаткування, в порівнянні із рівнем податкового навантаження на юридичних осіб. Основною ідейною причиною такої дискримінації визнано те, що для підприємця фактично весь отриманий чистий дохід вважається трудовим і оподатковується відповідним чином, а в межах підприємства можливим є чітке розмежування трудових і підприємницьких доходів, що отримують власники підприємства в формі дивідендів. Це дає можливість мінімізувати обов'язкові платежі юридичної особи законним чином, адже рівень оподаткування дивідендів є нижчим за рівень оподаткування трудових доходів.

За підсумками проведеного дослідження обгрунтовані рекомендації особам, що розпочинають нову справу, ретельно обирати організаційно-правову форму її реалізації, адже вибір особистого підприємництва за умови застосування підприємцем загальної системи оподаткування буде означати суттєво більший рівень податкового навантаження, ніж рівень податкового навантаження на юридичну особу, на базі якої може бути реалізований аналогічний бізнес.

Отримані висновки актуалізують необхідність реформування системи оподаткування фізичних осіб-підприємців таким чином, щоб унеможливити дискримінаційно більший рівень податкового навантаження на таких суб'єктів господарювання в порівнянні з іншими суб'єктами господарювання, адже йдеться переважно про суб'єктів малого підприємництва, які потребують всебічної державної підтримки.

The article deals with the taxation of entrepreneurs applying a common system of taxation in accordance with the applicable national tax legislation. The problematic issues for these entrepreneurs were established, among them: complicated and opaque tax accounting, discriminatory principles of taking into account the costs of business activity for the tax purposes to determine the net income, as well as high level of tax burden.

The analysis conducted with the help of modeling and comparing. It allows to state that national tax system provides significantly greater level of tax burden of entrepreneurs which use a common system of taxation, compared with the level of tax burden on legal entities. The main reason for such

discrimination is recognized that virtually all the net income received by entrepreneur associated with labor activity and shall be taxable in appropriate manner. At the same time within the enterprise it is impossible to allocate accurately the labor and business income that owners of the enterprise obtain in the form of dividends. This makes it possible to minimize the mandatory payments of legal entities in lawful manner, because the level of dividends' taxation is below the level of labor income's taxation.

According to the results of the research recommendations are grounded to individuals who start a new business, particularly to choose carefully the organizational form of its implementation. Choosing the personal entrepreneurship would mean significantly higher level of tax burden, when the common taxation system is used by entrepreneur, than the level of tax burden for legal entity, on the basis of which can be implemented similar business.

Established conclusions indicate the necessity of the entrepreneurs' taxation system reforming. It is necessary to prevent discriminatory higher level of tax burden for such entrepreneurs compared with other economic entities, because it is referred mostly the small businesses that need a comprehensive state support.

Ключові слова: фізична особа-підприємець, юридична особа, оподаткування, обов'язкові платежі, податкове навантаження, податковий облік, податок на доходи фізичних осіб.

Key words: entrepreneur, legal entity, taxation, mandatory payments, tax burden, tax accounting, income tax.

ВСТУП

Соціально-економічні перспективи будь-якої сучасної країни тісно пов'язані із ефективністю функціонування та збільшенням частки суб'єктів малого бізнесу в загальній структурі економіки. Активний розвиток цього найбільш мобільного та креативного сектору економіки дозволяє суттєво збільшити рівень виробництва та зайнятості населення, уникнути територіальних диспропорцій і забезпечити формування доходів місцевих бюджетів і таким чином підвищити конкурентоспроможність економіки в цілому. Підприємці та власники малих і середніх підприємств є основою формування в країні середнього класу, що актуалізує виняткове значення успішного малого бізнесу в формуванні громадянського суспільства та соціально-орієнтованої держави.

Підтримка та всебічне сприяння розвитку малого бізнесу має бути важливим завданням державної економічної політики. Серед інструментів такої політики особливої уваги заслуговують фіскальні інструменти, адже рівень оподаткування є одним із принципів факторів, що визначають ефективність бізнесу для його власників. Застосування для суб'єктів малого підприємництва пільгових режимів оподаткування є питанням надзвичайно складним і дискусійним, адже це можна трактувати, як дискримінацію по відношенню до інших суб'єктів господарювання, а, зокрема, відповідно до п. 4.1 Податкового кодексу України (ПКУ) вітчизняна система оподаткування базується, в тому числі, на принципі нейтральності оподаткування, тобто принципі "установлення податків та зборів у спосіб, який не впливає на збільшення або зменшення конкурентоздатності платника податків" [1]. Але в той же час встановлення для суб'єктів малого підприємництва порядку оподаткування із більшим рівнем податкового навантаження, ніж для інших суб'єктів господарювання, є неприпустимим, адже йдеться, як мінімум, про порушення того ж принципу "нейтральності оподаткування", а, як максимум, про державну політику, що не сприяє, а навпаки суттєво стримує розвиток малого підприємництва.

Організаційно сектор малого бізнесу в Україні представлений фізичними особами-підприємцями та юридичними особами, що відповідають критеріям суб'єктів малого підприємництва згідно із нормами ст. 55 Господарського кодексу України, а саме річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 млн євро, визначену за середньорічним курсом НБУ, і середня чисельність найманих працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб [2].

Обираючи організаційно-правову форму для свого майбутнього бізнесу, значна частина потенційних бізнесменів реєструється фізичними особами — підприємцями, адже в організаційній площині порівняно із створенням юридичної особи ця форма ведення підприємницької діяльності є більш простою та гнучкою, але фіскальні питання вже не є такими простими та прозорими, якщо йдеться про підприємця, який застосовує загальну систему оподаткування. Тут доречно зазначити, що діюча вітчизняна система оподаткування пропонує відповідно до норм глави 1 Розділу XIV Податкового кодексу України (ПКУ) фізичним особам-підприємцям спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, але застосування такої спрощеної системи оподаткування на практиці є обмеженим. По-перше, п. 291.5 ПКУ передбачений достатньо розлогий перелік видів економічної діяльності, за яких суб'єкт господарювання не має права бути платником єдиного податку. По-друге, застосовувати спрощену систему оподаткування мають право лише ті суб'єкти господарювання, дохід яких за календарний рік не перевищує 5 млн грн. По-третє, в умовах низької рентабельності або навіть тимчасової збитковості застосування спрощеної системи оподаткування, особливо за правилами, передбаченими для платників єдиного податку 3 групи, може означати для підприємця рівень податкового навантаження навіть вищий, ніж за умови застосування загальної системи оподаткування. Таким чином, суттєва частина фізичних осіб-підприємців вимушена з тих чи інших причин застосовувати загальну систему оподаткування, яка, як виявляється, відрізняється складним податковим обліком, дискримінацією в частині обліку витрат

підприємницької діяльності і більшим рівнем податкового навантаження, ніж рівень податкового навантаження для юридичних осіб.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою статті є дослідження порядку оподаткування фізичних осіб-підприємців, які застосовують загальну систему оподаткування, а також порівняння рівня податкового навантаження на таких підприємців із рівнем податкового навантаження на юридичних осіб з метою актуалізації питання необхідності негайного реформування діючої системи оподаткування фізичних осіб — підприємців і відповідно недопущення податкової дискримінації таких суб'єктів малого підприємництва.

РЕЗУЛЬТАТИ

Відповідно до норм чинного податкового законодавства фізичні особи-підприємці, що застосовують загальну систему оподаткування, є платниками податку на доходи фізичних осіб, військового збору та єдиного соціального внеску. Об'єктом оподаткування для цих обов'язкових платіжів є власний чистий дохід підприємця від підприємницької діяльності. Зазначені обов'язкові платежі не слід плутати із аналогічними платежами, що оподатковують заробітну плату та інші доходи найманих працівників, які перебувають у трудових відносинах із підприємцями. Такі платежі здійснюються підприємцями-роботодавцями на загальних підставах.

Порядок оподаткування податком на доходи фізичних осіб доходів підприємців, що застосовують загальну систему оподаткування, передбачений ст. 177 ПКУ. Відповідно до норм п. 177.2 даної статті ПКУ об'єктом оподаткування є "чистий оподатковуваний дохід, тобто різниця між загальним оподатковуваним доходом (виручка у грошовій та негрошовій формі) і документально підтвердженими витратами, пов'язаними з господарською діяльністю такої фізичної особи-підприємця" [1].

Ставка податку на доходи фізичних осіб для підприємницьких доходів у 2016 році відповідно до норм п. 177.1 і п. 167.1 ПКУ становить 18 %. Окрім того, підприємці на загальній системі оподаткування зобов'язані нараховувати та сплачувати до бюджету військовий збір у розмірі 1,5 % суми чистого підприємницького доходу, що оподатковується податком на доходи фізичних осіб.

Єдиний соціальний внесок з власних доходів підприємці сплачують у 2016 році за ставкою 22 %. Нараховується такий єдиний соціальний внесок підприємцями, які застосовують загальну систему оподаткування, лише за ті місяці, коли від підприємницької діяльності був отриманий чистий дохід. Якщо ж в окремих місяцях чистий дохід отриманий не був, то єдиний соціальний внесок за ці місяці не нараховується і не сплачується. Об'єктом оподаткування єдиним соціальним внеском для підприємця є отриманий чистий дохід у розмірі не більше 25 прожиткових мінімумів для працездатної особи, тобто в період січень — квітень 2016 році в розмірі не більше 34450,00 грн. Окремо варто зазначити, що сплачений підприємцем із власних доходів єдиний соціальний внесок на відміну від податку на доходи фізичних осіб і військового збору включається до витрат підприємця.

Окремої уваги заслуговує порядок врахування для потреб оподаткування витрат підприємця на ведення підприємницької діяльності. Перелік таких витрат передбачений п. 177.4 ПКУ. До таких витрат належать матеріальні витрати, безпосередньо пов'язані із виготовленням (продажем) продукції або товарів (наданням робіт, послуг), витрати на оплату праці найманих працівників, витрати на сплату єдиного соціального внеску як за найманих працівників, так і з власного доходу, витрати на відрядження найманих працівників, витрати на послуги зв'язку, реклами, розрахунково-касове обслуговування, на оплату оренди, ремонт та експлуатацію майна, що використовується в господарській діяльності, витрати на транспортування готової продукції (товарів) та вартість послуг, які прямо пов'язані з виробництвом товарів, виконанням робіт, наданням послуг. У той же час навіть поверхнєве порівняння даного переліку витрат із чинним порядком обліку витрат, що передбачений для юридичних осіб в частині потреб оподаткування отриманого прибутку податком на прибуток підприємства, дозволяє виявити суттєву дискримінацію фізичних осіб-підприємців. Так, приміром фізичні особи-підприємці, що застосовують загальну систему оподаткування, взагалі позбавлені права долучати до витрат витрати на амортизацію нерухомості (виробничих, торгових, складських та інших приміщень), транспортних засобів, виробничого та торгового обладнання, що використовується в підприємницькій діяльності, адже такі витрати не передбачені п. 177.4 ПКУ. Стосується така дискримінація й інших видів витрат, які юридичні особи враховуються до складу витрат, а для підприємців ці витрати не передбачені п. 177.4 ПКУ і відповідно при визначенні чистого доходу не враховуються. Так, приміром, в Листі Державної фіскальної служби України від 23.04.2015. № 3755/П/99-99-17-02-02-14 зазначається, що "фізичні особи-підприємці, які здійснюють діяльність на загальній системі оподаткування, не мають права відносити до витрат суму платежу, сплачену на придбання ліцензії на здійснення певного виду господарської діяльності", тому що перелік витрат, передбачений п. 177.4 ПКУ, не містить витрат на придбання таких ліцензій [3].

Порівнюючи наявний порядок обліку доходів та витрат для потреб оподаткування, що передбачені для фізичних осіб-підприємців і юридичних осіб в частині визначення податку на прибуток підприємства, варто звернути увагу й на інші принципи відмінності. Так, облік доходів та витрат юридичних осіб здійснюється відповідно принципу бухгалтерського обліку нарахування та відповідності доходів і витрат, що в певному сенсі робить цей облік чітким та прозорим. Підприємці ж ведуть облік методом, який можна вважати різновидом касового, але не у чистому, класичному вигляді. А саме: доходи враховуються за фактом отримання коштів на поточний рахунок або у касу підприємця як за відвантаженою продукцією або товарами (виконані роботи, надані послуги), так у формі попередньої оплати, тобто касовим способом, а до витрат потрапляють суми витрат, які понесені та вже сплачені. В окремих випадках особливо для підприємців, які надають покупцям відстрочку платежу, такий касовий порядок обліку доходів є більш привабливим, ніж облік доходів за принципом нараху-

Таблиця 1. Основні елементи загальної системи оподаткування фізичних осіб-підприємців і юридичних осіб

Обов'язкові платежі	Оподаткування фізичних осіб-підприємців	Оподаткування юридичних осіб
Податок на подану вартість	Загальні правила: обов'язкова реєстрація у випадку, якщо обсяг оподатковуваних операцій за останні 12 календарних місяців сукупно перевищує 1 млн грн., та добровільна реєстрація за власним рішенням платника. Порядок розрахунку та сплати ПДВ до бюджету є єдиним для платників ПДВ юридичних осіб і платників ПДВ – фізичних осіб-підприємців	
Податок на прибуток підприємства	Фізичними особами не сплачується	Оподатковується прибуток, отриманий підприємством за даними бухгалтерського обліку, відповідно до норм глави III ПКУ. Ставка 18 %
Податок на доходи фізичних осіб	Стягується з чистого доходу підприємця, що визначається за нормами ст. 177 ПКУ. Ставка 18 %	Дохід підприємства не оподатковується, податок сплачується лише з доходів фізичних осіб, яким підприємство виплачує доходи
Військовий збір	Стягується з чистого доходу підприємця, що визначається за нормами ст. 177 ПКУ. Ставка 1,5 %	Дохід підприємства не оподатковується, військовий збір сплачується лише з доходів фізичних осіб, яким підприємство виплачує доходи
Єдиний соціальний внесок з доходів бізнесу	Стягується з чистого доходу підприємця, що визначається за нормами ст. 177 ПКУ, але в межах 25 прожиткових мінімумів для працездатної особи. Ставка 22 %	Дохід підприємства не оподатковується, внесок сплачується лише в межах нарахованої заробітної плати, інших доходів найманим працівникам, а також винагород за цивільно-правовими договорами фізичним особам поза межами підприємницької діяльності
Оподаткування заробітної плати	Оподаткування заробітної плати, інших доходів найманих працівників та доходів, які виплачуються іншим фізичним особам поза межами підприємницької діяльності, здійснюється на загальних підставах	
Інші податки та збори	Інші податки на збори (плата за землю, податок на нерухомість, збір за спеціальне використання води, екологічний податок тощо) сплачуються юридичними особами і фізичними особами-підприємцями за загальними правилами	

вання, адже суми потрапляють до складу доходів лише за фактом отримання реальних коштів. Але в той же час передбачені принципи обліку витрат суттєво ускладнюють податковий облік підприємця, приміром у випадках, коли готова продукція виготовлена, відвантажена і оплачена покупцем, але за окремі її складові на рівні сировини та матеріалів постачальникам ще не сплачено, адже підприємець також може користуватися відстрочкою платежу, що надається постачальниками.

У цілому ж порівняння чинної загальної системи оподаткування для фізичних осіб — підприємців і юридичних осіб представлено в таблиці 1.

Технічне питання порівняння чинної системи оподаткування для фізичних осіб — підприємців і юридичних осіб актуалізує питання порівняння рівня податкового навантаження для цих форм ведення бізнесу. На мікрорівні таке питання має задавати собі кожен бізнесмен, перед яким наявне питання вибору організаційно-правової форми для свого бізнесу, адже намагання мінімізувати податкові платежі законним способом є природнім завданням для суб'єктів підприємництва. Для людини, що планує самостійно, тобто без компаньонів, розпочати власний бізнес альтернативними варіантами є реєстрація підприємцем або створення юридичної осо-

Таблиця 2. Податкове навантаження на фізичну особу-підприємця, що застосовує загальну систему оподаткування

Показники за квартал	Варіанти за рівнем рентабельності бізнесу за чистим доходом від підприємницької діяльності без врахування обов'язкових платежів				
	2,0 %	10,0 %	15,0 %	20,0 %	25,0 %
1. Дохід від реалізації товарів (робіт, послуг), грн.	250000,00	250000,00	250000,00	250000,00	250000,00
2. Витрати без врахування єдиного соціального внеску з власного доходу, грн.	244956,52	225000,00	212500,00	200000,00	187500,00
3. Чистий дохід від підприємницької діяльності без врахування обов'язкових платежів, грн.	5043,48	25000,00	37500,00	50000,00	62500,00
4. Єдиний соціальний внесок з власного доходу, грн.	909,48	4508,20	6762,30	9016,39	11270,49
5. Чистий дохід від підприємницької діяльності до оподаткування, грн.	4134,00	20491,80	30737,70	40983,61	51229,51
6. Обов'язкові платежі з чистого доходу, грн.	1715,61	8504,10	12756,16	17008,19	21260,24
6.1. Податок на доходи фізичних осіб (18 %)	744,12	3688,52	5532,79	7377,05	9221,31
6.2. Військовий збір (1,5 %)	62,01	307,38	461,07	614,75	768,44
6.3. Єдиний соціальний внесок (22 %)	909,48	4508,20	6762,30	9016,39	11270,49
7. Чистий дохід за мінусом обов'язкових платежів, грн.	3327,87	16495,90	24743,84	32991,81	41239,76
8. Доля обов'язкових платежів у чистому доході без врахування податкових платежів, %	34,0	34,0	34,0	34,0	34,0

Таблиця 3. Податкове навантаження на юридичну особу за умови оплати праці власника бізнесу на рівні мінімальної заробітної плати

Показники за квартал	Варіанти за рівнем рентабельності бізнесу за чистим доходом від підприємницької діяльності без врахування обов'язкових платежів				
	2,0 %	10,0 %	15,0 %	20,0 %	25,0 %
1. Дохід від реалізації товарів (робіт, послуг), грн.	250000,00	250000,00	250000,00	250000,00	250000,00
2. Витрати без врахування витрат на оплату праці власника бізнесу, грн.	244956,52	225000,00	212500,00	200000,00	187500,00
3. Дохід від підприємницької діяльності без врахування обов'язкових платежів, грн.	5043,48	25000,00	37500,00	50000,00	62500,00
4. Витрати на оплату праці власника бізнесу із врахуванням єдиного соціального внеску, грн.	5043,48	5043,48	5043,48	5043,48	5043,48
5. Прибуток до оподаткування, грн.	0,00	19956,52	32456,52	44956,52	57456,52
6. Податок на прибуток, грн.	0,00	3592,17	5842,17	8092,17	10342,17
7. Обов'язкові платежі, пов'язані із оплатою праці власника бізнесу, грн.	1343,55	1343,55	1343,55	1343,55	1343,55
8. Чиста заробітна плата власника бізнесу, грн.	3699,93	3699,93	3699,93	3699,93	3699,93
9. Сума дивідендів до нарахування, грн.	0,00	16364,35	26614,35	36864,35	47114,35
10. Обов'язкові платежі, пов'язані із виплатою дивідендів, грн.	0,00	1063,69	1729,94	2396,19	3062,44
10.1. Податок на доходи фізичних осіб (5 %)	0,00	818,22	1330,72	1843,22	2355,72
10.2. Військовий збір (1,5 %)	0,00	245,47	399,22	552,97	706,72
11. Дивіденди без врахування обов'язкових платежів, грн.	0,00	15300,66	24884,41	34468,16	44051,91
12. Загальна сума обов'язкових платежів, грн.	1343,55	5999,41	8915,66	11831,91	14748,16
13. Чисті доходи (зарплата власника бізнесу та дивіденди), грн.	3699,93	19000,59	28584,34	38168,09	47751,84
14. Доля обов'язкових платежів у доході без врахування податкових платежів, %	26,6	24,0	23,8	23,7	23,6
15. Перевищення обов'язкових платежів підприємця над обов'язковими платежами юридичної особи, %	27,7	41,7	43,1	43,7	44,2

би (у формі приватного підприємства або товариства з обмеженою відповідальністю), єдиним власником якої буде така фізична особа. Аргументами на користь реєстрації підприємцем є непоширення на підприємців вимоги ведення бухгалтерського обліку за нормами діючого законодавства, непоширення на підприємців основної частини правил касової дисципліни та інші організаційні спрощення. Але що стосується рівня податкового навантаження, то цей фактор може схилити терези вже на користь юридичної особи, особливо, якщо підприємець буде вимушений застосовувати загальну систему оподаткування.

З метою оцінки рівня податкового навантаження на фізичних осіб — підприємців розглянемо обов'язкові платежі такого підприємця в розрахунку на квартал, представлені в таблиці 2.

Як вже зазначалось, альтернативою особистого підприємництва для власника справи є створення юридичної особи. В такому випадку власник справи буде виконувати функції керівника підприємства або як найманий працівник, або на громадських засадах, тобто перебуваючи у трудових відносинах із власним підприємством, і не отримуючи заробітної плати. Саме останній

варіант дозволить максимально зменшити податкове навантаження на бізнес, адже за чинним податковим законодавством рівень оподаткування дивідендів є більш привабливим, ніж рівень оподаткування трудових доходів. Але враховуючи, що на практиці більш поширеним є варіант керівника — найманого працівника, навіть якщо такий керівник є одноосібним власником підприємства, розглянемо саме такий варіант. Обов'язкові платежі, змодельовані для вже розглянутої справи за умови, що вона буде реалізована на базі юридичної особи, представлені в таблиці 3.

Обов'язкові платежі, представлені в таблиці 3, сформовані таким чином, що керівник підприємства — власник справи отримує заробітну плату на рівні мінімальної (січень — квітень 2016 року — 1378,00 грн. на місяць), що дозволяє в ході розрахунку податку на доходи фізичних осіб враховувати податкову соціальну пільгу і мінімізувати податок на доходи фізичних осіб, що утримується із заробітної плати. Вся інша сума чистого доходу, що продукується справою, виплачується власнику бізнесу у формі дивідендів.

Варто зазначити, що збільшення рівня заробітної плати для власника бізнесу збільшує рівень податково-

Таблиця 4. Податкове навантаження на юридичну особу за умови оплати праці власника бізнесу на рівні середньої заробітної плати

Показники за квартал	Варіанти за рівнем рентабельності бізнесу за чистим доходом від підприємницької діяльності без врахування обов'язкових платежів			
	10,0 %	15,0 %	20,0 %	25,0 %
1. Дохід від підприємницької діяльності без врахування обов'язкових платежів, грн.	25000,00	37500,00	50000,00	62500,00
2. Загальна сума обов'язкових платежів, грн.	7538,57	10454,82	13371,07	16287,32
3. Чисті доходи (зарплата власника бізнесу та дивіденди), грн.	17461,43	27045,18	36628,93	46212,68
4. Доля обов'язкових платежів у доході без врахування податкових платежів, %	30,2	27,9	26,7	26,1
5. Перевищення обов'язкових платежів підприємця над обов'язковими платежами юридичної особи, %	12,8	22,0	27,2	30,5

го навантаження на бізнес, адже, як вже зазначалось, рівень оподаткування трудових доходів є більшим, ніж рівень оподаткування дивідендів, незважаючи на те, що витрати на оплату праці долучаються до витрат, а виплата дивідендів здійснюється з чистого прибутку. Основними причинами цього є те, що дивіденди на відміну від трудових доходів не оподатковуються єдиним соціальним внеском, а також те, що податок на доходи фізичних осіб з трудових доходів стягується за ставкою 18 %, а із дивідендів, що виплачуються юридичними особами — платниками податку на прибуток фізичним особам, — за ставкою 5 %. Впевнитися в тому, що збільшення рівня заробітної плати для власника бізнесу призводить до збільшення рівня податкового навантаження на бізнес, можна, звернувшись до таблиці 4, в якій представлені обов'язкові платежі аналогічні даним таблиці 3, але сформовані за умови, що заробітна плата власника справи буде становити 4362,00 грн. на місяць, що відповідає рівню середньої заробітної плати в Україні за підсумками січня 2016 року [4].

Таким чином, на підставі проведеного моделювання обов'язкових платежів фізичної особи-підприємця і альтернативної юридичної особи можна стверджувати, що рівень податкового навантаження на фізичних осіб-підприємців, що застосовують загальну систему оподаткування, є суттєво більшим, ніж рівень податкового навантаження на аналогічний бізнес, що реалізується на базі юридичної особи. Так, за умови прибуткової роботи рівень податкового навантаження на фізичних осіб-підприємців складає 34,0 % обов'язкових платежів від загальної суми чистого доходу, що продукується справою, без врахування обов'язкових платежів за будь-якого рівня рентабельності бізнесу. Що стосується аналогічного бізнесу, організованого на базі юридичної особи, то в такому випадку в залежності від рівня рентабельності бізнесу доля обов'язкових платежів від загальної суми чистого доходу знаходиться в межах від 26,6 % до 23,6 % — за умови оплати праці власника бізнесу на рівні мінімальної заробітної плати і в межах від 30,2 % до 26,1 % — за умови оплати праці власника бізнесу на рівні середньої по країні заробітної плати. Показово, що для юридичної особи рівень податкового навантаження є регресивним, тобто таким, що зменшується із збільшенням рівня рентабельності бізнесу.

Якщо ж припустити, що власник юридичної особи виконує обов'язки керівника на громадських засадах і не отримує заробітної плати взагалі, а весь прибуток, отриманий підприємством спрямовується на виплату дивідендів, то рівень податкового навантаження за будь-якого рівня рентабельності складе 23,3 % обов'язкових платежів від загальної суми чистого доходу, що продукується справою, без врахування обов'язкових платежів. У цілому ж обов'язкові платежі підприємця є суттєво більшими за обов'язкові платежі юридичної особи, на базі якої реалізується аналогічний бізнес. У розглянутих прикладах перевищення обов'язкових платежів підприємця над платежами юридичної особи в залежності від рівня рентабельності бізнесу становить від 12,8 % до 44,2 %, що безперечно є суттєвим. Варто також звернути увагу на те, що із підвищенням рівня рентабельності бізнесу таке перевищення збільшується.

Порівнюючи результати отриманих розрахунків, доцільно звернути увагу на деякі спрощення, що були прийняті заради симетричності прикладів. По-перше, витрати бізнесу, враховані в ході розрахунку обов'язкових платежів, як за умови ведення справи підприємцем, так і за умови функціонування справи як юридичної особи були встановлені на однаковому рівні. В той же час реально, на що вже було звернуто увагу вище, наявний розлогий перелік витрат, які в обліку юридичної особи можуть бути без жодних заперечень включені до витрат, але у витрати підприємця, що застосовує загальну систему оподаткування, враховані бути не можуть. По-друге, обов'язкові платежі юридичної особи змодельовані таким чином, що чистий дохід, отриманий від ведення бізнесу, повністю виплачується власнику справи або у формі заробітної плати, або у формі дивідендів. На практиці ж частина отриманих коштів зазвичай залишається у справі і спрямовується на її розвиток. Якщо це врахувати, то обов'язкові платежі юридичної особи зменшаться за рахунок податку на доходи фізичних осіб та військового збору, що оподатковує дивіденди, адже ці платежі мають бути здійснені лише за умови нарахування та виплати таких дивідендів. Що стосується обов'язкових платежів підприємця, то вони жодним чином не залежать від того, спрямовує підприємець отриманий чистий дохід на розвиток справи чи на

споживання. Таким чином, у більшості реальних ситуацій врахування викладених моментів лише збільшить переваги меншого податкового навантаження на юридичну особу порівняно із податковим навантаженням на підприємця.

З метою більш повного дослідження виокремленої проблеми розглянемо також рівень податкового навантаження на даний бізнес за умови застосування підприємцем спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності за правилами 3 групи — єдиний податок за ставкою 5 % від доходу платника єдиного податку. В такому випадку обов'язкові платежі підприємця в розрахунку на квартал будуть дорівнювати — єдиний податок в сумі 5 % від доходу 250000,00 грн., тобто 12500,00 грн., і єдиний соціальний внесок від мінімальної заробітної плати, що є обов'язковим для таких підприємців, в сумі $1378,00 * 3 * 22 \% = 909,48$ грн., тобто загалом 13409,48 грн. Порівняння даної суми із даними розрахунків таблиць 2, 3 та 4 свідчить про те, що більш привабливим в порівнянні із підприємцем на загальній системі оподаткування такий варіант є лише за умови рентабельності бізнесу мінімум більше як 15 %, а в порівнянні із юридичною особою — лише за умови рентабельності бізнесу мінімум більше як 20 %.

ВИСНОВКИ

За підсумками проведеного дослідження можна стверджувати, що чинна вітчизняна система оподаткування передбачає суттєво більший рівень податкового навантаження на фізичних осіб-підприємців, що застосовують загальну систему оподаткування, в порівнянні із рівнем податкового навантаження на аналогічний бізнес, якщо він реалізується на базі юридичної особи. Основною ідейною причиною цього є те, що для підприємця фактично весь отриманий чистий дохід вважається трудовим, а в межах підприємства можливим є чітке розмежування трудових і підприємницьких доходів, що отримують власники підприємства в формі дивідендів. Як наслідок, чистий дохід підприємця оподатковується єдиним соціальним внеском за ставкою 22 % в межах 25 прожиткових мінімумів для працездатної особи, а в випадку із реалізацією аналогічної справи на базі юридичної особи керівнику підприємства — власнику справи може взагалі не виплачуватися заробітна плата, або виплачуватися на рівні мінімальної заробітної плати чи середньої заробітної плати, яка є на порядок меншою, ніж 25 прожиткових мінімумів для працездатної особи. Що стосується дивідендів, то такі доходи фізичних осіб єдиним соціальним внеском не оподатковуються, а податок на доходи фізичних осіб стягується за спеціальною ставкою 5 % в той час, як чистий дохід підприємця в повному обсязі оподатковується даним податком за базовою ставкою 18 % поза залежністю від того, спрямовується такий дохід на особисте споживання чи залишається у підприємницькій справі і спрямовується на її розвиток. Окрім того, доречно згадати дискримінаційні обмеження, наявні щодо врахування витрат підприємців на ведення справи в порівнянні із порядком врахування витрат юридичної особи, а також ускладнені принципи податкового обліку, передбачені для підприємців, що застосовують загальну систему оподаткування.

Таким чином, враховуючи результати проведених досліджень, на мікрорівні доцільно звернути особливу увагу осіб, що приймають рішення щодо вибору організаційної форми для майбутньої справи, на те, що незважаючи на окремі організаційні спрощення, наявні для підприємців, рівень податкового навантаження на фізичних осіб-підприємців, що застосовують загальну систему оподаткування, є суттєво більшим за рівень податкового навантаження на юридичних осіб. Відповідно з точки зору мінімізації обов'язкових платежів в законній площині створення юридичної особи є більш привабливим, ніж особисте підприємництво.

Що стосується результатів проведених досліджень на макрорівні, то обгрунтовано слід вважати необхідність реформування системи оподаткування фізичних осіб-підприємців таким чином, щоб унеможливити дискримінаційно більший рівень податкового навантаження на таких суб'єктів господарювання в порівнянні з іншими суб'єктами господарювання, адже йдеться переважно про суб'єктів малого підприємництва, для яких навпаки декларується всебічна державна підтримка.

Література:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010. № 2755-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.profiwins.com.ua/uk/legislation/kodeks/1363.html>
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003. № 436-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.profiwins.com.ua/uk/legislation/kodeks/1132.html>
3. Щодо включення підприємцем до витрат вартості ліцензій: Лист Державної фіскальної служби України від 23.04.2015. № 3755/П/99-99-17-02-02-14 // Вісник: офіційне видання Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/8560>
4. Середня заробітна плата за видами економічної діяльності за місяць у 2016 році // Публікація документів Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2016/gdn/Zarp_ek_m/zpm2016_u.htm

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2010), "Tax Code of Ukraine", available at: <http://www.profiwins.com.ua/uk/legislation/kodeks/1363.html> (Accessed 10 March 2016).
2. Verkhovna Rada of Ukraine (2003), "The Commercial Code of Ukraine", available at: <http://www.profiwins.com.ua/uk/legislation/kodeks/1132.html> (Accessed 10 March 2016).
3. State Fiscal Service of Ukraine (2015), "Regarding the inclusion of employer costs to the value of licenses", available at: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/8560> (Accessed 10 March 2016).
4. State Statistics Service of Ukraine (2016), Average salary according to economic activity for the month of the year", available at: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2016/gdn/Zarp_ek_m/zpm2016_u.htm (Accessed 10 March 2016).

Стаття надійшла до редакції 31.03.2016 р.